

Кадр із фільму «Фіцкарральдо». Режисер Вернер Герцог. ФРН, Перу, 1982.

гадка». Вона загадкова й невловима, відкрити її можливо лише за допомогою художнього вимислу в регламентованій до дрібниць, такий, що труситься над кожним центом, дійсності. З цими думками Герцога важко не погодитись. В останні роки, після довгого періоду похвал і визнання, режисер все більше потрапляє під стріли критики за не своєчасний у новоглянцевій системі цінностей трагізм світовідчуття («Хіба ви не чуєте цей жахливий крик навкруги нас, який люди звать тишею», «Дерева стоять, страждаючи, і птахи наповнені стражданням. Я не думаю, що вони співають, вони лише кричать від болю», – наголошує режисер у фільмах та інтерв'ю). Ще більшому осуду підлягає його (як і всіх знакових режисерів минулого) безсердечний авторитаризм та надмірний перфекціонізм на знімальному майданчику. Перепадає йому й за апологію ірраціоналізму, за твердження, що сліпі – не сліпі й безумні – не безумні: ті та інші вмюють глибше й повніше відчувати світ, ніж ті, хто покладається на очі та розум. Однак найбільше його критики не можуть терпіти оголення основного конфлікту епохи, в якому людина соціальна, середньостатистична веде боротьбу з ніщюанською надлюдиною (або недолюдиною), яких Герцог нібито надмірно поетизує й возвеличує. Звісно, посередня людина, що створює технологічну продукцію – головну організуючу матерію культури, – нездатна переносити тих талановитих, самотніх і приречених, хто нехтує «культурою» посередності (цивілізацією) й через бунт намагається творити мистецтво в усіх його проявах. Ліберальну душу – ядро сучасної плюралістичної цивілізації – тривожить в творчому доробку Герцога апологія надлюдськості. Схоже, з часів найбільшої творчої активності Вернера Герцога (який на сьогодні зняв уже більше 70-ти стрічок) проблема людської самоідентифікації, осмислення власної ролі й долі в цей історичний проміжок – те, висвітленню чого присвячує своє життя унікальний німецький кінорежисер, – набуває все більшої актуальності. Порив до здійснення неможливого ріднить його героїв з героями Сервантеса та персонажами Шекспіра, які розуміють трагічну приреченість своєї роботи, але продовжують здійснювати задумане.

Культурні герої свого часу: Наталя Лотоцька

Оксана Палій

Наталя Лотоцька – Надя у виставі «Хвилелом» Ю. Елдиса. Режисер Анатолій Горчинський. Прем'єра – 25 січня 1962. Львівський театр ім. Марії Заньковецької.

Свого часу львівське медіа *Zaxid Net* ініціювало цікаву і цінну дискусію з істориками, культурологами, журналістами, письменниками, політиками стосовно ідентичності Львова у XX–XXI сторіччі: як формувалася? які фактори на це впливали? яка перспектива цього явища? які особливості культурного ландшафту міста витворилися внаслідок формування українського обличчя міста? Матеріали цієї дискусії були опубліковані у збірнику «Leopolis multiplex», що давно став раритетом. Однак у цій дискусії не було театрознавців. Відтак, не було простежено, як львівські театри впливали або ні на формування культурного ландшафту міста. Тобто дискусія має певні лакуни, які ми бодай пунктирно спробуємо заштрихувати: накреслити вектори майбутніх студій у цьому напрямку. Так, наприклад, заньківчани, отримавши осідок у Львові, замість того, щоб радяннізувати місто, практично стали тут одним із форпостів творення національної культури. Відтак, сьогодні маємо унікальний випадок в історії Льво-

ва, коли вже є 5-6 поколінь львів'ян, які мають саме українську ідентичність. Такого феномену в історії міста Львова ще не було. При цьому театр ім. Марії Заньковецької вплинув на формування ідентичності, світоглядних цінностей та естетичного смаку львів'ян.

Тому виникає питання: яка вона, культура пам'яті міста у царині театрального мистецтва? Адже, на відміну від малярства, музики або ж кіно, – театральні вистави зникають. А з часом відходять їхні творці, учасники та глядачі. Такий закон життя. Нам залишаються фото, рецензії, спогади, афіші. За їх допомогою ми спробуємо бодай пунктирно окреслити пам'ять про митців та мисткинь, котрі покинули Львів. Що вони взяли від Львова в подальшу творчість. Перша в галереї – стаття про Наталю Лотоцьку. Наталя Василівна Лотоцька народилася на Франківщині 20 вересня 1938 р. в родині лікаря, діяча національно-визвольного руху – Василя Лотоцького. Згодом, у 1945 р., родина переїхала до Львова, рятуючись від репресій, яких батькові таки не вдалося уникнути. За приналежність до ОУН Василя Лотоцького було репресовано 1950 р., покарання відбував у таборах ГУЛАГУ, де й передчасно помер 1960 р. Тим часом Наталя Лотоцька 1959 р. закінчила Львівський університет за спеціальністю «німецька філологія». В цей час захопилася театральним мистецтвом і в 1961 р. закінчила студію при театрі імені Марії Заньковецької. Два роки була акторкою театру ім. Марії Заньковецької, 1963-го переїхала до Києва. Відтоді її доля нерозривно пов'язана з театром ім. Івана Франка. Крім того, більше 30 років викладала, була доценткою кафедри сценічної мови Київського університету культури і мистецтв. Отакі факти довідуємося зі статті в Енциклопедії сучасної України. Тобто дитячі та юнацькі роки Наталі Лотоцької були пов'язані зі Львовом. При цьому, після арешту батька, родина Лотоцьких стала проскрибованою як родина «ворога народу». Тривалий час не було відомо: як студентка Наталя Лотоцька, яка серйозно і глибоко студіювала на германо-романській філології, раптом захопилася театром і стала студійкою самого Бориса Тягна?! Відомо, що Богдана Ступку до театру привела саме Наталя Лотоцька. Про це неодноразово згадував він сам у численних інтерв'ю та спогадах. А хто відкрив Наталі Лотоцькій театральне мистецтво?

Сталася okazія, яка дозволила заповнити цю лауну в біографії акторки, та й історії театральної культури Львова загалом. У листопаді 2009-го кафедра театрознавства та акторської майстерності Франкового університету в Дзеркальній залі презентувала видання «Гамлета» в перекладі Михайла Рудницького. Там я познайомилася із Людмилою Смикаловою – кандидаткою філологічних наук, доценткою кафедри німецької філології цього університету. Вона на той час уже відійшла від викладання, однак таку подію не могла оминати. А ще, як згодом виявилось, Людмила Смикалова була в одній групі з Наталею Лотоцькою під час студій німецької філології. Вони обидві, як і багато інших студентів, були учнями професора Михайла Рудницького. Саме той педагог вплинув на формування Наталі Ло-

Наталя Лотоцька – Ріккі у виставі «Юстина» Х. Вуйолокі. Режисер Анатолій Горчинський. Прем'єра – 21 березня 1962. Львівський театр ім. Марії Заньковецької.

тоцької. І саме він, відомий театральний та літературний критик, перекладач зацікавив багатьох своїх студентів сценічним мистецтвом. Він активно практикував та пропагував при вивченні іноземних мов ігрову методологію, а саме сценічне мистецтво. Так, студентки готували концерти та вистави, уривки з вистав мовою оригіналу: Гете, Гейне, Шекспір, Байрон, Мольєр та ін. Варто нагадати, що Михайло Рудницький тривалий час був театральним оглядачем для львівської преси. Ми припускаємо, що саме він міг рекомендувати Наталю Лотоцьку в театральну студію Бориса Тягна. Так чи інакше, вона згодом вирізнялася серед колег по цеху тим, що прийшла на професійну сцену саме через Університетський аматорський театр. Михайло Рудницький був добре знайомий із заньківчанами: не тільки брав участь в обговореннях вистав, виступав як рецензент на сторінках преси, а навіть мав родинну спорідненість (рідний брат Михайла Рудницького, Антін Рудницький, був одружений із колишньою заньківчанською акторкою та співачкою Марією Сокол). Можемо припускати, що оцю родзинку – поєднання блискучої академічної освіти, здобутої під керівництвом Михайла Рудницького, та творчих підходів у викладанні профільних дисциплін – Наталя Лотоцька пронесла крізь все подальше професійне життя. Вважаємо, що ця риса її викладацької практики і є одним із львівських слідів її біографії.

Отож, після завершення студії театру, отримавши курбасівський вишкіл, завдяки Борисові Тягнові, Наталя Ло-

Наталія Лотоцька – випускниця Студії театру ім. Марії Заньковецької (курс Бориса Тягна). Львів, 1961.

тоцька розпочала свій шлях професійної актриси. Впродовж 1961–1963 років у її доробку з'явилися кілька ролей, які отримали схвалення глядачів та критики і були предметом жвавого обговорення на сторінках преси. Йдеться про роль Інни у постанові «Колеги» В. Аксьонова (1961) та роль Ріккі у постанові «Юстина» Х. Вуйолокі (1962).

Так, «Колеги» В. Аксьонова у режисурі А. Ротенштейна з'явилися на сцені заньківчан після появи фільму за цим твором. І в багатьох рецензіях рефреном звучить порівняння вистави із фільмом. Так, навіть сценографічне вирішення апелювало до кіно: Мирон Кипріян використав рухомі фігурки, які ніби склеюють епізоди вистави. Вистава була дуже популярною серед не тільки глядачів, а й самих заньківчан. Як розповідав авторці Богдан Козак, він, та й інші його колеги по студії, приходили дивитися репетиції вистави. В чому ж секрет такої популярності? Передовсім – в неперевершеному акторському ансамблі: Сергія Єгорова грав Доміан Козачковський, Олексія Максимова – В'ячеслав Сумський, Саша Зеленін – Володимир Глухий, Владислав Карпов – Юрій Єременко. І відповідна обсада головних жіночих ролей: Інна – Наталія Лотоцька, Віра – Катерина Хомяк, Зоя – Ганна Опанасенко-Сумська. В центрі уваги – життєві колізії трьох друзів Карпова, Зеленина і Максимова. Їхні характери розкриваються також через взаємини з жіночими образами Інни, Віри і Зої відповідно. Причому молоді люди були поставлені в ситуацію тогочасного захоплення джазом, що проникло через радянську «залізну завісу» і стало модним трендом. Як зауважив у рецензії «Люблю тебе, життя!» критик І. Дінець в газеті «Вільна Україна»: «Які вони насправді, ці столич-

ні хлопці? Настроєні трохи іронічно до всього світу, любителі джазу, танців, спорту та модного ганчір'я?» Щодо Інни у виконанні Наталії Лотоцької, рецензент відзначав цільність та щирість образу. Підсумовуючи враження від вистави, той же рецензент зауважив: «Ми почули зі сцени щось зовсім нове, нове свіже слово про правду життя від початку і до кінця. І що саме головне – це свіже слово сказала наша молодь, що не може не радувати. В кожному образі тема любові до життя висунута на перший план. Особливо сильного звучання – своєї кульмінації – життєстверджуючий мотив досягає у фіналі спектаклю. Сила справжньої дружби, любов до життя перемогли». В іншій рецензії «Їх було четверо», в «Комсомольці Донбасу», автор А. Клочья підкреслив майстерність Володимира Глухого – Сашки Зеленина й Наталії Лотоцької – Інни в їхніх партнерських сценах, де ця пара вміє тримати увагу глядачів, які уважно спостерігають за розвитком їхніх стосунків. Так само про «Колеги» важливий аналіз зробила Г. Костинська у статті «Чим живете, молоді люди?» на сторінках львівського російськомовного видання «Львовская правда». Вона відзначила, що актори та акторки не просто створили чудові образи, розкрили характери, а й показали шляхи їх становлення. Як зауважив В. Попов на сторінках згадуваної «Львовской правды» у статті «Продовження знайомства», Наталія Лотоцька розкриває образ своєї героїні як дуже трепетний, ліричний, вписуваний у загальний ансамбль виконавців. Наталія Лотоцька була яскравим, виразним талантом.

Інша постава за участю Наталії Лотоцької – «Юстина» фінського драматурга Х. Вуйолокі (режисер А. Горчинський, 1962). Окремі рецензенти називали постанову «Гімном людської гідності». Наталія Лотоцька виконувала роль Ріккі, доньки судді. Прикметно, що її основним партнером у спектаклі був колишній в'язень таборів Богдан Кох, він виконував роль Олава. Так, у статті «Гімн людській гідності. "Юстина" на сцені театру імені Марії Заньковецької» у львівській газеті «Вільна Україна» М. Лисенко зауважила, що у Наталії Лотоцької як виконавиці ролі Ріккі відчувається серйозний підхід до побудови свого образу. Адже вона мусить показати свою героїню, яка торує власний шлях у житті. Рецензенти відзначали зрілість акторської роботи Лотоцької в створенні образу вже на початку професійного становлення.

Але, крім театральної сцени, у свій короткий львівський період Наталія Лотоцька спробувала реалізувати себе ще в одному жанрі – телетеатрі. На поч. 60-х починає формуватися Львівське обласне телебачення, і однією з визначальних його рис медійники обрали телетеатр. На Львівському телебаченні бул о вперше поставлено «На краю ночі» за однойменним твором львівського письменника Романа Іваничука. У статті «Глядач задоволений. "На краю ночі" у постановці Львівської телестудії» автор статті І. Моторнюк зауважив: «Є в телеповісті епізодичний образ, який допомагає зобразити капіталістичну "ніч", відтінити інші персонажі. Це сестра Антона – Оленка. Цей образ втілила молода артистка Наталія Лотоцька». Саме з цієї телепос-

тави починається ще одна сторінка в творчій біографії акторки – телебачення та радіо. Адже режисери телебачення почали активно залучати її, вона швидко стала впізнаваною навіть поза межами Львова. Це також один із вагомих львівських слідів у творчій біографії цієї талановитої мисткині. Згодом, переїхавши, артистка продовжить співпрацю з радійниками у радіопередачі «Від суботи до суботи». З 1963 р. в інтелектуальній біографії артистки з'явився Київ, почалася нова, інша сторінка в життєписі Наталі Лотоцької, але то тема вже іншого дослідження.

Сцена з вистави «**Колеги**» В. Аксьонова, Ю. Столбового. Режисер Анатолій Ротенштейн. Львівський театр ім. Марії Заньковецької, 1961.

Чим сьогодні є Держкіно

В аналітичній статті «Вершник без голови. Чим сьогодні є Держкіно» у «Детектор медіа» Анастасія Платонова нагадала, який слід залишила по собі сумнозвісна Марина Кудерчук, що очолювала Держкіно України більше чотирьох років. Спадок її діяльності окреслено так: «Наразі треба визнати, що забюрократизоване, сумнівно добротне та не дуже фахове Держкіно нагадує такого собі "вершника без голови", коли де-юре є людина, що тимчасово керує інституцією, проте де-факто агенція не працює на розвиток галузі, натомість діє, як «злий поліцейський», що прагне контролювати й упокорювати, а не домовлятися та співпрацювати. Звісно, про жоден продуктивний діалог тут не йдеться. Бо для нього потрібні не лише готовність і бажання говорити, але й суб'єкт для розмови. А, як справедливо зазначила директорка Довженко-Центру Олена Гончарук, проблема з Держкіно наразі зокрема в тому, що «не дуже зрозуміло, з ким говорити».

«Кіно заради перемоги!»

Андрій Різоль: Ми протягом кількох років до великої війни організували тур «Кіно просто неба», спрямований на донесення українського кіно громадам, де немає кінотеатрів. Із початком великої війни цей тур переформатовано в «Кіно заради перемоги!». У нас близько двох тисяч показів у 22-х областях.

Ахтем Сеїтаблаєв: Уявіть собі, що в невелике містечко або селище приїжджає космічний корабель. Такі у мене були враження, коли я вперше побачив цей кіно-

мобіль. Це доробок креативу українських інженерів. Величезний екран, надзвичайно потужний звук. Цей комплекс розгортається буквально за півгодини, і на місцевому стадіоні або майдані мешканці містечка або селища дивляться українське кіно. Це надзвичайна синергія емоцій, починаючи з самого приїзду команди, яка показує кіно, або артистів, залучених до цих стрічок. Спільний перегляд будь-якого художнього доробку створює дуже потужні емоції, сенси, нарративи, контексти. А кіно – це вид мистецтва, який бажано дивитися колективом. Репертуар, яким володіє асоціація «Дивись українське», – це близько 200 українських стрічок, від уже легендарної класики до всіх сучасних художніх та документальних фільмів. Є також приклади, коли деякі нові українські стрічки спочатку побачили у військовій частині або у шпиталі, і лише потім їх пустили в широкий прокат. Наприклад, «Довбуш» нашого спільного друга Олеса Саніна і оператора-постановника Сергія Михальчука.

Фільм про улюбленого співака

У серпні в український прокат вийшла документальна стрічка «Яремчук. Незрівнянний світ краси». Документальна біографічна драма показує історію народно-го артиста України, Героя України Назарія Яремчука (1951–1995). Перемога на конкурсі «Пісня-71» з «Червоною рутою», загибель Володимира Івасюка, гастролі різними континентами, виступи в Чорнобилі – через спогади близьких, особисті щоденники та ексклюзивні хроніки фільм розповідає про його життя та шлях до

міжнародної слави. Фільм знято за ініціативи доньки співака Марії Яремчук. Спершу планувалося, що стрічка вийде на екрани у 2021 до його 70-річчя. Згодом дата релізу зсунулася. Продюсували фільм Максим Сердюк та Марія Яремчук. Родина Назарія Яремчука надала особисті архіви артиста, його щоденники та листи, які стали основою фільму. Записи концертів та інтерв'ю шукали по державних архівах. Своїми спогадами про Назарія поділилася його дружина Дарина, а також ті, хто працював з ним за життя, та учасники ВІА «Смерічка».

Помер Ален Делон

18 серпня, на 89-му році життя зупинилося серце Алена Делона – однієї з найяскравіших зірок світового кіно. Він присвятив себе кінематографу, прийшовши на знімальний майданчик не як неслівливий дебютант, а як переможець. Що не дивно, адже він з юних літ встиг побувати на війні. Красень, улюбленець публіки. Його манера гри залишила незабутній слід у фільмах режисерів Рене Клемана, Жана-П'єра Мельвіля, Лукіно Вісконті та багатьох інших режисерів. Ален Делон не лише майстерно втілював на екрані героїв, а й був символом елегантності та стилю. 23 вересня 2022 року легендарний кіноактор у спілкуванні з Президентом України В. Зеленським висловив підтримку українцям та своє захоплення їхнім героїзмом. І додав, що якби йому було на 60 років менше, він пішов би воювати в Україну проти росіян. 18 квітня 2024 року Алена Делона нагороджено орденом «За заслуги перед Україною».